

Jana Gluchmanová

Institute of Ethics and Bioethics, Faculty of Arts,
University of Prešov, Slovakia

Media - ethical and psychological effects

Abstract

This article tries to outline the basic issue associated with watching TV. I focused my attention primarily on the impact of inappropriate media texts on the harmonious development of human personality.

Key words: television, influence, media, children, adult, human being.

V práci si všímam potenciálne vplyvy televízie v súvislosti s využívaním erotickým motívov. Snahou bolo postrehnúť, do akej miery si diváci uvedomujú a pripúšťajú realizáciu erotických prvkov v televíznom prostredí. Výsledky výskumu však poukazujú na to, že prezentácia nahého tela v prostredí televízie sa väčšine respondentov javí ako niečo prirodzené, resp. si zobrazovanie nahých tiel príliš nevšímajú. No aj napriek tomu možný vplyv erotických prvkov na ich správanie či formovanie rodových stereotypov úplne nevyklučujú ani samotní respondenti.

STARŠÍ ŠKOLSKÝ VEK

Starší školský vek sa označuje aj pojmom *puberta*. Internetový slovník cudzích slov vysvetľuje *pubertu*, *pubescenciu* ako „pohlavné dospievanie, dosahovanie pohlavnej a psychickej zrelosti“.¹ Slovo *puberta* pochádza z latinčiny. Podľa J. Pondělíčkovéj – Mašlovej (1990, s. 78) zo slova „pubere“, ktoré v doslovnom preklade znamená pokrývať sa páperím.² P. Říčan za pôvod pojmu *puberta* považuje lat. „pubes“ (1990, s. 191; význam pozri v pozn. č. 57), „puberta potom [podľa neho]

1 <http://slovník.dovrecka.sk/slovník-cudzich-slov/pismeno-Pu> [20. 2. 2010]

2 Niektorí autori uvádzajú ako pôvod slova lat. slová „pubesco“ (dospievam), „pubertas“ (pohlavná dospelosť), „pubescere“ (obrasť páperím, chlpmi, dospievať) či „pubes“ (prvotný význam – páperie, chlpy, prenesene ohanbie, vonkajšie pohlavné orgány) (porovnaj L. Končeková, 2005, s. 160).

znamená doslova získavanie dospelého typu ochlpenia, prenesene telesné dospievanie vôbec“ (P. Řičan, 1990, s. 181; cit. in L. Končeková, 2005, s. 160)

Rovnako ako medzi uvedenými autormi nevládne jednotnosť v otázke pôvodu slova, nevládne medzi nimi ani jednotnosť v časovom (vekovom) vymedzení obdobia staršieho školského veku. Obdobie puberty by malo začínať vo veku 10 – 11 rokov, no niektorí autori (i psychológovia) uvádzajú až vek 12 – 14 rokov.³ Koniec obdobia staršieho školského veku je okolo 15. – 16. roku života. Dolný medzník je podľa L. Končekovej (2005, s. 160) „biologický, daný začiatkom rýchleho telesného (hlavne pohlavného) dospievania“. Horný medzník puberty „znamená relatívne ukončenie rýchleho telesného dozrievania a začiatok rýchleho psychického (duševného) dozrievania; je aj sociálnym medzníkom, lebo v tomto veku sa končí školská dochádzka a dieťa si volí ďalšie profesionálne smerovanie“ (L. Končeková, 2005, s. 160).

Obdobie puberty so sebou prináša množstvo zmien. Z dieťaťa sa vďaka výrazným telesným, mentálnym a sociálnym zmenám stáva dospelý jedinec. Toto obdobie je nesmierne náročné pre obe pohlavia. Dievčatá, ktoré „dozrievajú o jeden až dva roky skôr ako chlapci“ (L. Končeková, 2005, s. 161) začínajú menštruovať, dostávajú sa im prvé príznaky predmenštruačného syndrómu (zmeny nálad, podráždenie), menia sa im telesné proporcie (najmä pás, boky, zväčšujú sa im prsia) a dochádza medzi nimi k prvým masturbáciám. Chlapci taktiež na svojom tele pozorujú viditeľné zmeny – začína sa im meniť hlas (mutujú), začínajú zarastať (viditeľné je najmä ochlpenie na tvári), rysujú sa im svaly a časté sú aj „mokrý sny“ (polúcia). Čoraz častejšia je aj erekcia, ktorú si chlapci začínajú (vedome) vyvolávať prostredníctvom sexuálnych myšlienok a predstáv. Začínajú onanovať, čo je rovnako ako u dievčat spojené najmä so zvýšeným záujmom o príslušníkov opačného pohlavia.

V tomto období sa okrem telesnej stránky (vývin kostry, svalov a pohlavných orgánov, rast vnútorných orgánov, zmeny na pokožke – pleť je masnejšia, časté sú uhry či akné) mení aj tá duševná. Rozvoj poznávacích schopností (vnímania, pozornosti, pamäti, myslenia, predstáv a fantázií), ktorý v živote jedinca začal už v období dojčťa aj naďalej pokračuje. Vnímanie dieťaťa v puberte sa postupne vyrovnáva vnímaniu dospelého jedinca. Podľa L. Klindovej a E. Rybárovej (1977, s. 127) je vnímanie presnejšie a bohatšie na detaily. Pozornosť sa však vplyvom fyziologických zmien organizmu prechodne zhoršuje a je dočasne narušená. Pubescenti sú v tomto období nesústredení a často striedajú svoje záujmy. Plynutím času sa ich pozornosť zlepšuje a postupne sa približuje pozornosti dospelého jedinca. V období staršieho školského veku pokračuje aj rozvoj pamäti.⁴ V porovnaní s mladším školským vekom, kedy prevláda názorná pamäť, v puberte sa dieťa opiera skôr o logickú pamäť.

3 L. Klindová a E. Rybárová charakterizujú pubertu ako „obdobie medzi 12. – 14. a 15. – 17. rokom“. (1977, s. 124).

4 S rozvojom pamäti, nadobudnutými vedomosťami a skúsenosťami deti v tomto veku už vedia odhadnúť možné dopady televízie. Vedia, že to, čo sa odohráva v televízii nie je skutočné (scény z akčných či pornografických filmov a pod.).

V období puberty dosahujú predstavy spolu s fantáziou stupeň zrelosti a do predia, po prevažne realistickom období, opäť vstupuje obrazotvornosť. Dieťa si vyvoláva predstavy a riadi ich na základe svojich túžob a prianí (L. Končeková, 2005, s. 172). „Prejavuje sa [to] v tzv. dennom [bdelom] snení, obsahom ktorého sú rozličné túžby erotického či dobrodružného rázu alebo aj plány do budúcnosti.“ (L. Klindová – E. Rybárová, 1977, s. 128). Mladý človek sa prostredníctvom tohto vysneného sveta často vzdaluje od toho skutočného, neplní si svoje (nielen školské) povinnosti, je nepozorný, akoby duchom neprítomný. Vo svojich predstavách si vytvára ideály (ktoré ho neskôr ovplyvňujú), zamýšľa sa nad svojím budúcim povoláním, životným partnerom, nad svojím konaním i výzorom. V tomto období mu praveľmi záleží na tom, ako vyzerá (pôsobí) v očiach iných.

„Celkové založenie osobnosti pubescenta je intravertované [resp. introvertné], zamerané na vnútorné prežívanie.“ (L. Klindová – E. Rybárová, 1977, s. 128). Veľkú úlohu v živote dospievajúceho človeka zohrávajú city a sociálne väzby. Citový život je v tomto období „pestrý“, charakteristický intenzívnosťou, výbušnosťou, impulzívnosťou a emocionálnou labilitou. Pubescent je náchylný na negatívne hodnotenie, je náladový (no zväčša nepozná pôvod svojich stavov, napr. smútku, radosti, sklúčenosti a pod.) a často uzavretý do seba, nehovoriac o etických a psychologických aspektoch. Podobne ako sa v období puberty menia nálady a osobné city jedinca, zmeny nastávajú i v jeho sociálnych vzťahoch a citoch. Typickým príkladom je oscilácia medzi krajnými citovými vzťahmi (obdiv – ľahostajnosť, zbožňovanie – pohrdanie). V porovnaní s mladším školským vekom, kedy deti prejavovali náklonnosť a nežnosť prevažne veciam a zvieratám, dieťa v puberte presúva náklonnosť na ľudí (L. Končeková, 2005, s. 178).

Mnohí dospievajúci dávajú najavo, že už nie sú deťmi. Snažia sa vyzeráť a správať sa ako dospelí. Napodobňujú ich v mnohých úkonoch a prejavoch, dokonca aj v zlovykoch či nevhodných návykoch (fajčenie, popíjanie alkoholických nápojov, hazardné hry a pod.). Nie sú ochotní plniť príkazy rodičov a dospelých vôbec, často im odvrávajú a sú vzdorovití. „V správaní pubertiaka neraz akoby nastala akási nespokojnosť, ba hnev, čo vzápätí môže prerásť do túžby byť nezávislým a samostatným. Oslobodiť sa spod kontroly. Sám sa rozhodovať a pod.“ (J. Boroš, 1998, s. 14).

„Utváranie osobnosti [dieťaťa v pubertálnom veku] a jej pôsobenie vo svete sa uskutočňuje medzi dvoma neoddeliteľnými stránkami – medzi individuom (to znamená pubertiakom) a spoločenskými vzťahmi (hlavne inými ľuďmi)“ (J. Boroš, 1998, s. 47). Okrem blízkych ľudí (rodičov, učiteľov a kamarátov) dieťa ovplyvňujú aj rôzni iní ľudia (predstavujúci rozličné vzory), ktorí formujú jeho spoločenské správanie a konanie, pôsobia na vlastnosti ako je úprimnosť, česťnosť, slušnosť či pracovitosť. Ide o ľudí (vzory) zo širšieho spoločenského prostredia (ako sú novinári, moderátori, umelci, herci, speváci, športovci atď.), ktorých dieťa pozná prevažne sprostredkované – prostredníctvom elektronických či printových médií. „Týchto ľudí najprv jednoznačne obdivuje, snaží sa ich napodobňovať najmä vo vonkajších prejavoch, neskôr sa usiluje vypestovať si také vlastnosti, ktoré mu imponujú.“ (L. Klindová - E. Rybárová, 1977, s. 132) Snažia sa prispôbiť svoj

život životu svojich vzorov, počnúc stravovacími návykmi, trávením voľného času, obliekaním, celkovou vizážou či samotným prezentovaním svojej osoby na verejnosti (v spoločnosti). V mnohých prípadoch si však dieťa nevyberie za svoj vzor správnu osobu. Zväčša totiž ide o mediálne slávnu osobnosť („celebritu“), ktorej vplyv na deti je skôr negatívny ako pozitívny.⁵

STARŠÍ ŠKOLSKÝ VEK A SEXUALITA

V období staršieho školského veku okrem mnohých iných záujmov vzrastá aj záujem o sexuálne otázky. Príčinou je nová telesná potreba, ktorá súvisí s pohlavným dospievaním – pohlavným pudom. Približne vo veku 11 rokov sa už obe pohlavia zaujímajú o podrobnejšie informácie o pohlavnom styku a pohlavných orgánoch. Vyhľadávajú prevažne sexuologickú literatúru s ilustráciami, ktorú následne prinášajú do školy a pri spoločnom „študovaní“ pociťujú silné sexuálne vzrušenie (J. Pondělíčková – Mašlová, 1990, s. 26). Deti sa zoskupujú prevažne v rámci rovnakého pohlavia a kontakty s opačným pohlavím sú sporadické.

V 12. rokoch sa záujem o rozhovory so sexuálnym námetom prehlbuje. Deti čoraz viac svoju pozornosť sústreďujú na opačné pohlavie, pričom vzniká prvý vážny záujem o konkrétnu osobu opačného pohlavia. Mizne vzájomná „nevraživosť“ a dochádza k vzájomnému zblížovaniu. Dievčatá začínajú menštruovať a u chlapcov dochádza k prvému výronu semena (polúcii) a k onánii, ku ktorej väčšinou dochádza bez sprievodných predstáv (Tamže, s. 27). V rozmedzí 13. – 15. roku života dochádza k prvým (často neopätovaným) zamilovaniam. Dospievajúci začínajú prejavovať záujem o starších príslušníkov opačného pohlavia. Chlapci zbierajú fotografie nahých žien a čítajú či pozerajú príbehy s erotickým nádychom. Onánia je pravidelnejšia a častejšia, sprevádzaná erotickými predstavami (Tamže, s. 27).

„Medzi dnešnými mladými ľuďmi u nás panuje povedomie, že svoju úspešnosť, zdatnosť, príťažlivosť či zrelosť okrem iného dokážu tým, že začnú so sexuálnym životom.“⁶ (J. Pondělíčková – Mašlová, 1990, s. 95). Vzťahy dievčat a chlapcov by nemali presiahnuť úroveň, tzv. erotických vzťahov, v ktorých nejde o fyzický záujem jedného o druhého, ale o psychický záujem.⁷

MLADŠIA DOSPELOSŤ

„Dolným medzníkom (18 – 21 rokov) je relatívne ukončenie psychického dozrievania a schopnosť samostatnej existencie v spoločnosti. Horný medzník (30

5 V súčasnosti je to ale s výberom „vzoru“ ťažké. Deti na každom kroku vidia rozpor medzi slovami a skutkami dospelých, dokonca aj svojich vlastných rodičov či učiteľov. Mnohé, aj keby veľmi chceli a potrebovali správny vzor, nenachádzajú ho. Preto svoje idoly čoraz častejšie hľadajú medzi filmovými a televíznymi hrdinami. Voľbu vzoru najčastejšie ovplyvňujú záujmy pubescenta. Tie sú v puberte „hlbšie, užšie, špecializovanejšie, stabilnejšie, uvedomelejšie“. (Ľ. Končeková, 2005, s. 186).

6 „Táto predstava je tak rozšírená, že tí z chlapcov a dievčat, ktorí v sedemnástich ešte nemali žiadne sexuálne skúsenosti, majú nielen pocit, že niečo premeškali, ale pripadajú si dokonca horší než tí druhí, menej atraktívni, menej sociálne zdatní.“ (pokračovanie citátu; pozn. redaktorke) J. Pondělíčková – Mašlová, 1990, s. 95.

7 Začiatok sexuálneho života sa v súčasnosti viaže s pomerne nižším vekom ako v minulosti. Domnievam sa, že pod tento fakt sa podpisala aj televízia, resp. obsah programov, ktoré sa prostredníctvom nej šíria.

rokov) znamená vrchol telesnej i psychickej výkonnosti.“ (L. Končeková, 2005, s. 253). V období mladšej dospelosti je už človek telesne i psychicky zrelý. Keďže je samostatný a relatívne slobodný v otázkach rozhodovania a správania sa, jeho osobnosť sa formuje pod vplyvom vonkajších a vnútorných (psychických) podmienok, na ktorých sa sám podieľa. Je zodpovedný za svoje myšlienky, slová a skutky, a to aj vo vzťahu k iným ľuďom.

V tomto období človek prechádza i sociálnou zrelosťou, ktorá je spojená s prechodom z jedného sociálneho horizontu do druhého (napr. niektorí mladí ľudia, ktorí ukončili strednú školu už začali pracovať, resp. sú nezamestnaní alebo prešli zo strednej školy na školu vysokú). V začiatkoch svojho „nového“ života však pod vplyvom zlej ekonomickej situácie (vlastnej) ešte žijú v pôvodnej rodine so svojimi rodičmi a súrodencami. Postupne si však začínajú vytvárať svoje budúce zázemie, spojené s bývaním a stabilným partnerom. V porovnaní s minulosťou však manželstvá uzatvárajú až v podstatne neskoršom veku. V minulosti sa priemerný vek vhodný na založenie rodiny pohyboval okolo dolného medzníka mladšej dospelosti (19 – 22 rokov), v súčasnosti sa tento vek približuje k hornému medzníku (26 – 30 rokov). Najčastejšou príčinou tejto skutočnosti býva hľadanie si vhodného a stáleho zamestnania (mladým to sťažuje najmä prebiehajúca hospodárska a ekonomická kríza, rastúca nezamestnanosť a pod.), spojené s častou zmenou bydliska i samotnou zmenou partnera. Pre tento vek je typická „pohotovosť, sviežosť, rýchlosť, iniciatíva, dravosť, vitalita, vysoká činorodosť“ (L. Končeková, 2005, s. 254) a dynamika.

Okrem telesnej a duševnej stránky človeka sa ukončuje aj dozrievanie v citovej oblasti. Dospelý jedinec je (zväčša) emocionálne stály a rozvážny. Počet záujmov v tomto období klesá (dôvodom je ubúdanie voľného času), ale vybrané záujmy (prevažne spojené so záľubami) sa prehlbujú, obohacujú a ustalujú. Prevláda záujem o pohybové činnosti (šport, tanec), kultúrne podujatia (divadlo, filmy, výstavy, koncerty), čítanie, počúvanie hudby, sledovanie televízie či o činnosti spojené s PC.

STREDNÁ DOSPELOSŤ

„Je to obdobie od 30 rokov (vrchol telesnej a psychickej výkonnosti) do 45 rokov (začiatok klimaktéria u žien). V tridsiatke sa končí evolučná (vzostupná) fáza ľudského života a začína sa nutne involúcia (zostup), ale nepozorovane, takže celé roky je tu dojem zdanlivej stability, ako keby človek nepodliehal starnutiu. Evolúcia a involúcia sú v rovnováhe. Stredná dospelosť sa považuje za najvyrovnannejšie obdobie ([sprevádza ho] stabilizácia telesná, psychická i sociálna).“ (L. Končeková, 2005, s. 264).

Vnímanie v tomto období prekročilo svoju vrcholnú výkonnosť. S pribúdajúcim vekom sa dospelým postupne zhoršuje zrak, sluch a dokonca i vnímanie chutí. Pozornosť, pamäť a myslenie sa v porovnaní s predchádzajúcim obdobím výrazne nemenia. Dochádza k najväčšiemu upokojeniu citového a emocionálneho prežívania. Človek v strednej dospelosti má tendenciu bilancovať, hodnotiť a porovnávať

svoju životnú situáciu s kedysi „vysnívanými“ ideálmi. Posudzuje a prehodnocuje svoje profesionálne postavenie, rodinné zázemie, zdravotný stav, výzor a pod. Začína sa zaoberať sám sebou, je introvertnejší (Tamže, s. 265). Toto obdobie sa často spája s krízou stredného veku, kedy človek opäť hľadá zmysel (druhej polovice) života, vzdáva sa ilúzií a s čoraz väčšou intenzitou si uvedomuje, že má poslednú šancu niečo zmeniť na svojom stereotypnom, často monotónnom a niekedy až nudnom živote. A tak si niektorí dospelí v období strednej dospelosti (z potreby nových zážitkov či pre sprestrenie, alebo únik od stereotypného života) nachádzajú milienky/milencov a udržiavajú mimomanželské partnerské vzťahy (Tamže, s. 266).

Vyplývajúc zo zistených skutočností môžeme povedať, že v súčasnej dobe už nie je nadštandardný vzťah jedinca, či už dospelého alebo dieťaťa, k televízii ničím výnimočným. Televízia je vo väčšine domácností umiestnená v obývacej izbe a jej stály chod neraz narúša rodinnú atmosféru. Aj keď v súčasnosti existuje rôzna literatúra, zaoberajúca sa tematikou televíznych vplyvov, v našich podmienkach absentuje širšie spektrum celostného pohľadu na daný fenomén s bližším zameraním sa na erotické konotácie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

BOROŠ, J.: Som puberťák - teda som. Bratislava: Print Servis 1998. 187 s. ISBN 80-88755-74-3

CZARNECKI, P.: Etika medialneho prostredia. Praha: Newton College 2018. 260 s. ISBN 978-80-87325-14-8

CZARNECKI, P.: The ethics of media in Poland. London: Apsley Publishing. 251 s. ISBN 978-1-5272-2376-9

KLINDOVÁ, Ľ. – RYBÁROVÁ, E.: Vývinová psychológia. Bratislava: SPN 1977. 176 s.

KONČEKOVÁ, Ľ.: Vývinová psychológia. Prešov: PU 2005. 299 s. ISBN 80-969053-6-8

PONDĚLÍČKOVÁ – MAŠLOVÁ, J.: Nezára sexualita. Praha: Avicenum 1990. 144 s. ISBN 80-201-000-83

ŘÍČAN, P.: Cesta životem. Praha: Panorama 1990. 440 s. ISBN 80-7038-078-0

<http://slovník.dovrecka.sk/slovník-cudzich-slov/pismo-pu> [20. 2. 2010]